

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historia Provinciæ Paraquariæ Societatis Jesv

Techo, Nicolas

Leodii, MDCLXXIII.

Cap. 4. Rochus Gonsalvius inferiorem Paranensis Provinciæ partem
explorat.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38528

*Argentis vi-
vi vii.*

*Paranensium
ferocitas.*

*De primo
Paranensium
opposito.*

fecti multa frustra devolvant, adeo notabili quantitate, ut metallorum æstimatores autument, ab eo tempore, quo Potosinus mons excavatur, usque ad annum hujus sæculi undecimum, quadraginta argenti milliones à Tarapaia ac Pilcomai confluentibus abreptos fuisse: Hidrargirii verò, ad facturam argenti adhiberi soliti, tantum pondus, quantum sufficit ad ita inficiendum eorum fluminum aquas, ut per ingens deinde spatium nullum piscem gignant aut conservent: vomica illa, ut poetice semel loquar, liquoris æterni subtilitate sua, animantia omnia exanimante. Sed ex hac causa vanum est Argentei fluminis nomen querere, cum antequam Potosinus mons Hispanis innotesceret, sic appellatum fuisse certum sit. Quidquid sit de nominis origine, Parana, quæ fluvius Argenteus usque ad Paraquarii ei se miscens ostium vocitatur, grandibus navibus permeabilis, tres Hispanorum urbes habet, quibus littorales Indi utcumque in officio continentur. Versus originem pari ferme ducentarum leucarum intervallo Guairaniam, Hispano etiam aliquousque parentem, & alias terras alluit. Ea verò Parana pars, quæ inter Guairaniam & flumen Argenteum media est, Paraquarioque per centum ferme leucas obvertitur, adhuc reluctans, bello se atteri, quam externum jugum subire, malebat. Ferdinandi Ariæ Prætoris fortissimi & aliorum Ducum copias, magno Etropæorum numero atque auxiliatorum delectu, compositas, eluserant. Sancti Joannis Hispanorum oppidum, in concursu Parana & Paraquarii positum, continuis excursionibus fatigatum penè oppresserant. Ignatianos Neophytos iteratis invasionibus territaverant: militum præsidio opus erat è Tucumania in Paraquariam euntibus, & inde redeuntibus contra Paranensium insultus, itinera omnia cædibus & latrocinii infestantium. Sed super omnes infesti erant Religionis Christianæ transfugæ, Europæorum servitiis exacerbati, Parana accolæ in heros suos sine fine proritantes; adeo ut variis concurrentibus causis, Paranensium nomen æquè Hispanis ac Indis amicis terrori esset. Ad eos nullus hæcenus Sacerdos penetrarat, nisi quod Rochus Gonsalvius è ante biennium Cruce tantum armatus ierat, Marcello Lorençana mittente; unde dubitatum, uter eorum Apostolus Paranensium iudici deberet: nam primus licet peruperit Rochus Gonsalvius, Lorençana tamen expeditioni legitime præerat, & fundatione primi oppidi, quindecim à flumine leucis positi, viam straverat. Præterea primus Paranenses aliquot ad colloquium allexerat baptizaveratque. Ergo in æquali jure durus arbiter non sedebam, & neutri palmam eripiam, facilis utrique concedere. Quamquam non negarim pleraque deberi (uti videbimus) Rocho Gonsalvio, diuturnitate laborum, periculorum contemptu, tractandorum Indorum peritiâ, animi magnitudine, Paranensis Provinciæ, & ulteriorum regionum victoriam adepto.

**CAPUT
IV.**

*Rochus Gonsalvius infir-
riorem Para-
quarii Pro-
vinciæ par-
tem explo-
rat.*

*Appupen pa-
lus.*

Rochus Gonsalvius, Sancti Ignatii ab Lorençana fundato oppido præpositus, nullum non lapidem moverat ad perfringendam Paranensium pervicaciam, quorum aliquot multiplicitate beneficiorum sibi conciliatos sacro Fonte infuderat; per quos, cognito præsentis Paranae statu, in spem venerat rei benè gerendæ. Igitur Cruce, & Mariæ Virginis Ethnicorum debellatrix iconè, armatus, assumptis ex Divi Ignatii municipio secum aliquot Neophytis, ineunte anno se dat in viam. Ibat per scabrosa & invia loca terrestri itinere, donec scapham ex unicâ arbore concavam nactus, ad Appupen paludem Paranae influentem, quam primi expugnatores Paraquariæ ab Sancta Anna nuncupavere, se conferret. Circa eam paludem incolebant Ethnici non pauci, quos eloquentiâ ad partes Christi ita pellexit, ut statim oppidi aream designari sibi postulârint. Verum, quod eos Franciscani Patres prius olim ad fidem sollicitassent, litium occasionem præcavens, ad Hispanorum urbem in Paranae & Paraquarii concursu sitam perrexit. Ubi cum Franciscanorum Præside ita convênit, ut si intra sex menses ab suo Provinciali Sacerdos aliquis non mitteretur, Societati jus esset Appupennæ paludis accolæ in oppidum reducendi, templumque condendi. Nam Gonsalvius hanc paludem, Paraquarii ostio non longe semotam, quasi gradum ad reliquum Paranam Christo subjugandum, aut si res malè succederet, in receptaculum designaverat. Rebus

fic constitutis, animos Paranensium, & loca fundandis oppidis opportuna, coram exploraturus, reclamantibus licet Hispanis, certum adiri vitæ discrimen asserentibus, è portu Divi Joannis solvit, & adverso Paraná navigans, confluentium rivorum ostiis ac littoribus lustratis, reperit Ethnicorum plurimos bellorum diuturnitate, & calamitatum multiplicitate fatigatos, legi Christianæ minimè refragaturos, si Societas oppida conderet. Confectis adverso flumine quadraginta leucis, in duarum insularum angustiis multi Barbari pictis ad conciliandam corporibus majestatem ferocitatemque, clavâ & arcubus armati Gonsalvium, in cujus necem ex condicito conjuraverant, ex improvviso circumdant: quorum Dux pro Deo se venditans ad eum conversus, *Quæ, inquit, audacia tua est? eò sine armis & sine comitatu te ingerere, quò tot Hispanorum cohortes jam inde ab avorum nostrorum temporibus penetrare frustra conatae sunt? Europæorum nullus hæcenus nostra littora calcavit, nisi ut mactaretur. Quæ tua spes est? Aut quod tantæ temeritatis præmium expectas: quid per tanta quæris discrimina? nam si novam Religionem & novum Deum annunciare te jactas, injuriam mihi facis, terrarum aquarumque, quas vides, potentissimo conditori.* Hæc cum Dux intolerabili superbiâ deblaterasset, circumstantes Barbari addidere vultuum barrituumque ferocitatem. Contra Rochus, obfirmato in omnem casum animo, imploratoque Purificatæ Virginis, cui dies sacer erat, auxilio, leni & prudenti orationis exordio cum Barbari Ducis phantasticæ divinitatis titulo elusisset, veramque divinitatem uni Deo asseruisset, nullo ferocitatis ostentamento destitutum se ab incepto fortiter pronunciat. *Non, inquit, tam vilis sum, ut pedem metu retrahere velim: cui mortem pro Christo oppetere lucrum est, clavæ & sagittæ cateraque necis instrumenta ridet. Caterum hoc scitote: si nociturus venissem, arma & comitatum adhibuissem: sed verbum Dei annunciatum veni, & hæc mea spes est, nullumque, pia temeritatis præmium expecto, quàm ut vos in oppida reductos barbariem dedoccam, & regni cælestis heredes per Baptismum efficiam.* Hæc intrepido vultu cum dixisset, multaque addidisset in Christianæ legis commendationem, aspirante Numine, ita eloquentiâ; quâ multum pollebat, permovit Barbaros, ut sensim sine sensu mitigatâ ferocitate plerique in spem Baptismi obtinendi se illi adjungerent, & reliqui blandis verbis liberum transitum præberent. Defunctus hoc periculo Gonsalvius, auctus aliquantulo comitum numero, sensit solito alacrius concitatiusque ab remigibus navigiolum suum agi, causâ nescius, ad Indorum pagum citissime pervenit, ubi plorabatur infans animam jam vix reciprocans, qui raptim ante mortem baptizatus, ad Cælos, popularium suorum orator futurus, evolavit. In altero pago eadem felicitate alteri infanti saluti fuit. Paulo antequam hæc contingerent, in sepeliendo barbaro advena eluxit Neophyti Gonsalvii comitis pietas, suâ sponte unicâ veste se exuentis, ne cadaver nudum terræ mandaretur. Inter has res, per reluctantes ubique Barbaros, fidem Christianam & humanitatem respicientes, & ni retrocederet minas intentantes, confectis jam adverso flumine quinquaginta leucis, Itapuanam locum in littore eminentem evasit. Hunc locum insidebant quatuor Casiquii cum non contemnendâ clientium manu, qui postquam diu restitissent, tandem se Rocho Gonsalvio permisisse, spondentes novam oppidum eò loci constructuros, si Societas stabilem sedem promitteret. In quam spem solemnî pompâ ingentis Crucis erectione Paranae possessionem adiens, difficillimo itinere quàm celerrimè potuit Assumptionis urbem eo sine petiit, ut cum Paraquariæ Proprætore, & Marcello Lorençanâ Collegii Rectore, de subsidiis ad occupandam pro Regum Rege Christo & Rege Catholico tantam Provinciam, coram agitare. Vix abierat cum Paranenses, adversi fluminis accolæ, nescio quo apostatâ incentore, Itapuanis Casiquiis, quòd Rochum recepissent, infensû, bellum parant, vi armatâ nuper erectam Crucem deturbatum veniunt: fecissentque scelus, nî vim ostentantes Itapuanî, adhuc Ethnici, circa eandem Crucem conglobati, perfidos repulissent: qui licet numero pauciores, occultas Crucis vires experti, ita dimicarunt, ut nullo ex suis desiderato ad turpem fugam ac latebrarum hostes adegerint. Jacto per id facinus Religionis Christianæ fundamento, invicem se animantes. fidem Gonsalvio datam constanter servare decreverunt. Interim Rochus Gonsalvius ad Assumptionis urbem appul-

Paranensium
ferocitas.

Barbari Pa-
ranensi ora-
tio.

Rochus Gon-
salvii ma-
gnanimitas.

Infantium
duorum ba-
ptismus.

Neophyti
pietas.

Itapuanî
Gonsalvium
admittunt.

Hostibus suis
resistunt.

fus, ubi pericula abs se adita, numerositatem Barbarorum, fluminis amplitudinem, oppidorum condendorum spem, Urvaicensis Provinciæ adeundæ opportunitatem, sylvarum & camporum vastitatem civibus narravit, variis omnium animos affectibus imbuat. Plerique in cælum Societatem evehebant, tantis periculis quanta descripsimus, filios suos objectantem. Reipublicæ Primores urgebant continuationem expeditionis, Religioni Christianæ, Regi Catholico, & toti Paraquariæ, adiacētibusque Provinciis, utilissimæ: admirabanturque, quomodo unus vir eò penetrasset, quò nulla armorum vis per integrum fermè sæculum perturbare potuisset.

CAPUT

V.

Rochus Gonsalvius Itapuanum oppidum fundat.

Francisci Gonsalvii Proprætoris diploma.

Itapua descriptio.

Itapuanum oppidum edificatur.

Missa efficacitas.

Suspicio Itapuanorum.

DIDACO Marino Negronio, Paraquariæ & fluminis Argentei Prætor, Religionis Christianæ adeoque Societatis rebus promovendis viro planè idoneo, morte sublato, interim dum Rex de successore provideret, Franciscus Gonsalvius à Sancta Cruce, Patris Rochi Gonsalvii germanus frater, Paraquariæ Proprætor em agebat: qui decorum familiæ suæ ratus, si Parancensis provincia, toties Hispanorum armis frustra tentata, suæ maximè præfecturæ tempore ad Catholici Regis obsequium per germanum suum reduceretur, communicato cum eo, & Marcello Lorençana Rectore, consilio, diploma fecit, quo Societati pro potestate permittebat, quotquot oppida vellet ad Paranam & Urvaicam condere, Magistratus creare, templa fundare. Addidit Lorençana Rector sacræ rei instrumenta ferramentaque, necnon ceteras res erigendis de novo oppidis idoneas, monitumque Gonsalvium, ut se præclaris facinoribus commendaret, abs se dimisit. His rebus instructus, per eadem discrimina, & nova verborum opprobria in itinere à Barbaris jactata, ipso Incarnati Verbi pervigilio Itapuanam rursum tenuit. Itapua locus est à Paraquarii ostio & Guairaniæ finibus, pari circiter utrimque sexaginta leucarum intervallo, ad Paranz Australe littus eminens. Paludem in fluvium sese exonerantem pro portu habet. In vicinia Indorum satis ad justum oppidum constandam computabat. Itapuanam Casiquii, defensâ Cruce nobiles, Gonsalvio reduci domum ex palea & luto barbarico more confectam concessere: cujus domus parte in usum Sacelli adaptatâ, Rochus per se & per emissarios Indos viciniam omnem excutiens, brevi effecit, ut non contemnenda manus se Itapuanis adjunctum veniret. Adulto jam anno, bini Socii è Guarambaræa expeditione reduces Parancensis rebus augendis destinati advenere: ex his Joannes Salas in Sancti Ignatii oppido cum Francisco à valle ibi curante remansit. Didacus verò Boroa Itapuanam, ubi quadrimestri spatio Gonsalvius solus jam perstitit, per eadem discrimina evasit. Læti uterque mutuo, consortio novi oppidi aream designant, templum multitudinis capax atque domum fabricant, casas Barbarorum erigunt, plurâ exemplo quàm verbis imperant. Lutum & paleam advehunt, ligna findunt, aptantque ædificiis, tantâ rerum omnium inopiâ, ut inter delicias nescio quod carduorum genus agreste & inspidum, farinamque ligneam, computarent. Defectu idonei cibi, cum ex quibusdam herbis campestribus, à Psittacis tantùm edi solitis, pulmentum sibi facerent, gens nova Gonsalvium & Boroam simplici joco Psittacos appellabant. Templo ad culmen perducto, solemnî ritu & supplicatione, non sine Barbarorum tripudiis, Virginis Icon, quam tanquam populorum expugnatricem secum Rochus vehebat, in templum & aram illata est. Exinde Parancensis provincia sub Cælorum Reginz patrociniò sterit: novaque colonia Annunciata Virgini ritè dicata sub tanti nominis auspiciis hætenus feliciter perseverat. Notatu dignum est, quod postquam Sacro-sanctum Missæ Sacrificium in æde fieri cœpit, demones antea infestissimi Itapuanos spectris territare desierint. Forundem infernalium hostium industriâ vulgarum est, Gonsalvium & Boroam Sacerdotes non esse, sed sub ficto vestitu terras exploratum venisse, ut gentem novâ religione inescatam Hispanis proderent: eosdem Imaginibus Sanctorum ac scriptis libris pestem facere. Quibus rebus divulgatis, plerique Barbarorum ab iis abhorruere, donec sensim inanes ineptias dedocti, Sociorum consortio assuescerent. Verùm ne nimis minutus sim in recensendis sub ea initia Barbarorum proter vitatibus, magorum odio, vicinorum populorum inquietudine, pestium strage, satis ad commendandam Sociorum virtutem fecisse me arbitror, si dixero nullam calamitatem

Apostolicis